

fettâh'ın kıraat-i aşereye dair *Zübdetü'l-İrfân fi vücûhi'l-Kur'ân* adlı eserinin şerhidir (İstanbul 1270, 1287). 1270 (1854) baskısının bazı nüshalarının kenarına şârih tarafından düşülen notlar (Süleymaniye Ktp., İbrâhim Efendi, nr. 18; MÜİF Ktp., Ali Üsküdarlı, nr. 45) 1287 (1870) baskısında yine metin kenarında tabedilmiştir. Ayrıca eserin ilk baskısından sonra şârih idgâm-ı kebir konusunu ele aldığı kırk dokuz sayfalık Arapça bir ilâve yazmış, bu da *Lâhika li'ş-Şârihi'l-bâ'îsi'l-fakîr fi izâhi bâbi idgâmi'l-kebir* adıyla neşredilmiştir (İstanbul 1287). 2. *el-Kerâris fi zikri tertîbi vücûhi ba'zi'l-âyât. Lâhika* ile birlikte basılmıştır (İstanbul 1287). 3. *Tuĥfetü'l-Emîn fi vuĥûfi'l-Kur'âni'l-mübîn*. Kur'an âyetlerindeki duraklar, âyet başları ve sonları, âyetlerin ve âyetlerde geçen kelime ve harflerin sayısı gibi konuların ele alındığı eserin sonuna nâsih ve mensuh âyetlerle ilgili bir cetvel eklenmiş olup müellif hattıyla yazılmış nüshası Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde (Ali Üsküdarlı, nr. 89), bu nüsha ile karşılaştırılmış bir başka nüshası da Süleymaniye Kütüphanesi'nde (İbrâhim Efendi, nr. 21) bulunmaktadır. 4. *Zehrû'l-erib fi izâhi'l-cem' bi't-takrîb. Osmanlı Müellifleri*'nde yanlışlıkla *Tercümetü'l-erib fi izâhi'l-cem' ve't-takrîb* şeklinde kaydedilen eserde kıraat ilmiyle ilgili konular ve tecvid meseleleri genişçe ele alınmış, ancak sonundaki bir notta belirtildiğine göre eser tamamlanmadan müellif vefat etmiştir. Kitabın müellif nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'ndedir (İbrâhim Efendi, nr. 11). 5. *el-Âsârü'l-Mecîdiyye fi'l-menâkibi'l-Hâlidîyye* (İstanbul 1257, 1314). Adını Sultan Abdülmecid'e nisbetle verdiğini belirttiği bu Türkçe eserinde müellif Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin hayatını ve menkûbelerini, İstanbul'un fethinin ardından kabrinin keşfini, türbesini ziyaret âdâbını ve türbeye yardımcı bulunanları anlatmış, ayrıca Eyüp Camii'nde görev yapanlarla türbedarların kısa biyografilerine yer vermiştir. 6. *Bizâatü'l-küttâb*. Müellifin Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye dair eserinin giriş kısmında sözünü ettiği eser (s. 4), hat ilmi ve imlâ ile ilgili *Tuĥfetü't-tullâb* isimli kitabın *Keşfü'n-nikâb* adıyla yapılan Arapça şerhinin tercümesidir. Bursalı Mehmed Tâhir'in *Tuĥfetü'l-küttâb fi izâhi'r-resm ve'l-hat* ismiyle ona nisbet ettiği eser de (*Osmanlı Müellifleri*, II, 38) bu omalıdır.

Bursalı Mehmed Tâhir'in, torunu Sâbit Efendi'de görüp müellife ait olduğunu

söylediği eserler de şunlardır: *Tuĥfetü't-tecvîd* (*Tecvid fi Kelâmi'l-mecîd* adıyla Kütahya Müftülüğü Kütüphanesi'nde yazma bir nüshası bulunmaktadır [kayıt numarası yok]), *Silsile-i Eimme-i Kurrâ, Hadikatü'r-reyyâhîn* (Nakşibendî ve Halvetî tarikatlarının silsileleri hakkındadır), *Gülşen-i Meşâyih-i Selâtin* (1000 [1592] yılından itibaren selâtin camilerinde vâizlik yapanların biyografilerini içermektedir), *Mecmûa-i Vefeyât* (bazı âlimlerin kısa biyografileriyle Osmanlı sultan ve vezirlerinin isim cetvelinden ibarettir).

BİBLİYOGRAFYA :

Molla Mehmed Emin Efendi, *Umdetü'l-hulân fi izâhi Zübdeti'l-İrfân*, İstanbul 1270, s. 4 (MÜ İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki [Üsküdarlı, nr. 45] matbu nüshanın kenarına müellifin düştüğü not); a.mlf., *Zehrû'l-erib fi izâhi'l-cem' bi't-takrîb*, Süleymaniye Ktp., İbrahim Efendi, nr. 11, vr. 3^a-4^b; a.mlf., *el-Âsârü'l-Mecîdiyye fi'l-menâkibi'l-Hâlidîyye*, İstanbul 1314, s. 3-6, 121; *Osmanlı Müellifleri*, I, 379; II, 38.

REŞAT ÖNGÖREN

MOLLA MİSKÎN

(ملا مسكين)

Mollâ Miskîn Muînüddîn Muhammed b. Abdillâh (İbrâhîm) el-Ferâhî el-Herevî (ö. 954/1547)

Hanefî fakihî, kadî.

Herat'ta kadılık yapmış olmasının dışında hayatı hakkında bilgi yoktur. Kaynaklarda Molla Miskîn İakabıyla tanınan *Me'âricü'n-nübüvve* müellifi Muîn el-Miskîn ile (ö. 907/1501) karıştırıldığı görülmektedir. *Şerhu Kenzi'd-dekâ'ik* adlı çalışması Ebû'l-Berekât en-Nesefî'ye ait eserin şerhlerinden biridir. Kitabın 881'de (1476) Semerkant'ta tamamlandığı belirtilmekteyse de (Serkîs, II, 1795) müellifin vefat tarihi dikkate alındığında bu bilginin ihtiyatla karşılanması gerektiği anlaşılmakta, tarihin doğru kabul edilmesi halinde Kâtib Çelebi'nin verdiği ölüm yılının yanlış olma ihtimali ortaya çıkmaktadır. Birçok defa basılan eser üzerine (Bulak 1287 [Hüseynî'nin hâşiyesiyle birlikte]; Kahire 1294, 1303, 1312, 1324, 1328) Ahmed b. Muhammed el-Hamevî *Keşfü'r-remz 'an beyâni (ĥabâye)'l-Kenz* (yazmaları için bk. *DİA*, XV, 457) ve Ebûsuûd Muhammed b. Ali el-Hüseynî *Fet-hullâhi'l-mu'în* (son olarak üç cilt halinde Karâçî'de neşredilmiştir [1403/1983]) adıyla birer hâşiye yazmışlardır. *Ta'likâ 'alâ kavli şihâbi't-telĥîş: Feşâhatü'l-keâm* başlığını taşıyan bir risâle ile (Sü-

leymaniye Ktp., M. Ârif–M. Murad, nr. 177) Herat tarihine dair *Ravzatü'l-cenne* adlı eser de Molla Miskîn'e nisbet edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, II, 1515; Serkîs, *Mu'cem*, I, 316; II, 1795; Brockelmann, *GAL*, II, 252; *Suppl.*, II, 266; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 242; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 312; Bilmen, *Kamus*², I, 434; Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 114, 143; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 4336; Mustafa Sinanoğlu, "Hamevî, Ahmed b. Muhammed", *DİA*, XV, 457.

ABDÜLKADİR ŞENEL

MOLLA MUHSİN-İ KÂŞÂNÎ

(bk. FEYZ-İ KÂŞÂNÎ).

MOLLA SADRÂ

(ملا صدر)

Mollâ Sadrüddîn Muhammed b. İbrâhîm b. Yahyâ Kavâmî Şîrâzî (ö. 1050/1641)

İşrâkî, Ekberî

ve Meşşâî düşünce ekollerinin mezceden İranlı filozof ve âlim.

979 (1571) yılında Şîraz'da doğduğu tahmin edilmektedir. Geleneksel İslâmî ilimler alanındaki öğrenimini Şîraz'da tamamladıktan sonra İsfahan'a giderek Bahâeddin Âmilî ve Mîr Dâmâd Esterâbâdî gibi âlimlerden ders aldı. Hocaları arasında filozof Ebû'l-Kâsım Fındıriskî'nin de bulunduğu sanılmaktadır, ancak onun asıl felsefe hocası Mîr Dâmâd olmuştur.

Molla Sadrâ bilinmeyen bir tarihte İsfahan'ı terkedip uzlete çekildi. *el-Esfârü'l-erba'a (el-Hikmetü'l-müte'âliye)* adlı eserinin kendi kısmî biyografisini de içeren önsözünden anlaşıldığına göre (I, 5-7) uzlete çekilmesinin iki sebebi vardır. Bunlardan birincisi, felsefe tahsilinin ardından benimsediği Meşşâî ve İşrâkî fikirlere Şîa'ya mensup ulemânın şiddetle karşı koyması, ikincisi ve daha önemlisi de Gazzâlî gibi içinde bir hakikat arayışı arzusunun uyanmış olmasıdır. Nitekim uzlete çekilip riyâzete başladıktan sonra felsefî görüşleri önemli ölçüde değişti. Meselâ önceleri varlıkta aslolanın mahiyet olduğunu benimserken riyâzetin ardından hakikatin vücuddan (varlık) ibaret olduğunu kabul etti. Buna göre hakikat bilgisi sadece akılla değil bizzat yaşayarak mânevî zevk ve ruhî sezgiyle de elde edilebilir. Kum yakınlarında küçük bir köy olan Kehek'te uzlete çekilen